

• **تولد:** سال ۱۲۵۵ ش برابر با ۱۲۹۴ق
• **وفات:** در شب جمعه ۱۸ جمادی‌الاولی (۱۳۶۳ هـ. ق.) برابر با ۲۱ اردیبهشت ۱۳۲۳.
• **استادیت:** ملا محمدکاظم خراسانی، شیخ‌هادی تهرانی، شیخ محمدحسن ممقانی، میرزا احمد آشتیانی، میرزا محمدباقر استهباناتی و ...

• **آثار علمی:** اثنا عشرة مسألة مهمة، الاجتهاد والتقليد، احکام الوصية، ارشاد الانام فی اثبات النبوة العامة والخاصة، الاستصحاب، راهین الحق فی عدة رسائل اصولية وفقهية، راهین الحق فی عدة رسائل اصولية وفقهية، تداخل الاعسال، التفسیر الوجیز، حاشیة شوارق الالهام فی الکلام، مصباح الاعلام فی مدارک الاحکام فی الطهارة والصلاة و ...

• **تولد:** پدرش، عالم فاضل و فقید وارسته، حاج میر عبدالکریم موسوی تبریزی، مشهور به مؤتمن‌الشریعه، از عالمان نام‌آور آن دیار و دارای خطی زیبا و طبعی روان بود. در جوانی برای تحصیل راهی تبریز شد و در جلسات درس استاد معروف در حوزه تبریز، مرحوم آخوند ملاهمدی چرندابی (پدر شادروان میرزاجسن رشدیه، پیر معارف ایران) شرکت جست. او در اثر اخلاق نیکو و اوصاف پسندیده، شرافت‌نسب و کمال تدبیر و ادب، مورد توجه وی قرار گرفت و استادش، دختر خود را به نکاح میر عبدالکریم درآورد. ثمره این پیوند میمون، تولد فرزندی شد که نام او را سیدمحمد نهادند. خجسته ولادت این نورسیده، در دوم ربیع‌الاول (۱۲۹۴ هـ. ق) مصادف با بیست و هفتم اسفندماه (۱۲۵۵هـ ش) در شهر عارف‌خیز تبریز به وقوع پیوست.

• **مراحل کسب دانش و هجرت به نجف:** سیدمحمد موسوی تبریزی مشهور به «مولانا» و «حاجی مولانا» در تبریز مشغول به تحصیل شد. در جوانی وارد حوزه علمیه گردید و از محضر بزرگان علم و فقاहत همچون، حاج ملاعلی علیری صاحب «بهجةالآمال فی شرح زبدةالمقال» بهره‌ها برد. هنوز هیجده بهار از عمرش سپری نشده بود، که در بیستم ربیع‌الثانی (۱۳۱۲هـ ق) به‌همراه پدرش، حاج میرعبدالکریم مؤتمن‌الشریعه، برای ادامه تحصیل به نجف اشرف هجرت نمود و تا سال (۱۳۲۱ هـ.ق) در آن دیار سکنی گزید. وی بعد از ورود به حوزه نجف اشرف دروس سطح فقه و اصول را از محضر استادانی بهره برد که عبارتند از: ملا محمّدعلی نخجوانی، آقا سیدآقا قزوینی، آقازا تبریزی، ملا محمدفاضل شربانی، ملا محمدکاظم خراسانی، شیخ‌هادی تهرانی، شیخ فتح‌الله شیخ‌الشریعه اصفهانی، شیخ محمدحسن ممقانی و میرزا محمدباقر استهباناتی. همچنین در کنار تحصیل سطوح عالیه، منطق، فلسفه و کلام را پیش استادانی همچون: حاج میرزا احمد آشتیانی، حاج سیداسدالله فرقانی و آقا میرحیدر ایروانی فراگرفت.

• **از منظر دیگران:** مورخ و رجالی معروف حاج ملاعلی واعظ خیابانی در مورد صفات پسندیده وی، می‌نگارد: «آن مرحوم، از اکابر مجتهدین تبریز و مرجع احکام و فتاوی، محقق، مدقق، فقیه، اصولی، عالم، فاضل، عادل، متواضع، متخلق به اخلاق حمیده، منصف در مقام مباحثه و غیرمجادل در مواقع مذاکره (بود و) نظیر او را در این اوصاف ندیدم. مقبول تمام طبقات ناس و محبوب قاطبه انام، با این تفرق آراء و تشّتت اهواء و حواس پیوسته، مشغول تدریس و تألیف و تصنیف، بالجملة عالم حقیقی و فقیه واقعی بود.» (علمی معاصرین، ملاعلی واعظ خیابانی، ص۱۹ معجم الرجال الفكر والادب، هادی امینی، ج ۳، ص ۱۸۳) مرحوم، علامه متتبع، میرزا محمّدعلی مدرّس خیابانی، در مورد ایشان می‌نویسد: «از علمای تبریز عصر حاضر و از صدقای این نگارنده می‌باشد که دارای اخلاق فاضله و ملکات حمیده بود... و دارای اجازه اجتهادی و روایتی از اساتید خود می‌باشد.» (ریحانة‌الادب، میرزا محمدعلی مدرّس تبریزی، ج ۲، ص ۸۶) آیت‌الله مرعشی نجفی رحمّه اللّٰه در اجازه نوه صاحب ترجمه (آیت‌الله حاج سیدابوالحسن مولانا) چنین می‌نگارد: «از کسانی که من از آن‌ها روایت می‌کنم، با اجازه و قرائت علامه ذوقفون، مؤلف و مصنف بزرگواری است که مطالب (علمی) را با اسلوب و روش نیکو بیان می‌کند. فقیه و اصولی و رجالی بلندمرتبه‌ای است. حجت‌الاسلام، آیت‌الله حاج سیدمحمدبن عبدالکریم موسوی تبریزی، مشهور به «مولانا» و این سید جلیل‌القدر، یکی از حسنات زمان و افتخارات بلاد آذربایجان می‌باشد.» (طنین تعهد، کریم فیضی تبریزی، ص ۲۶)

• **آثار قلمی:** این عالم ربانی در طول سال‌های پرپرکت زندگی خود آثار بسیاری در زمینه‌های علمی تألیف نمودند که به شرح ذیل می‌باشد.

اثنا عشرة مسألة مهمة، الاجتهاد والتقليد، احکام‌الوصية، ارشادالانام فی اثبات النبوة العامة والخاصة، الاستصحاب، راهین-الحق فی عدة رسائل اصولية وفقهية، تداخل الاعسال، التفسیر الوجیز، حاشیة شوارق‌الالهام فی‌الکلام، مصباح الاعلام فی مدارک الاحکام فی الطهارة والصلاة.

• **کوچ به سرای ابدی:** سرانجام این عالم ربانی، سیدمحمّد مولانا پس از شصت و نه سال عمر بابرکت، در شب جمعه ۱۸ جمادی‌الاولی (۱۳۶۳ هـ. ق.) برابر با ۲۱ اردیبهشت ۱۳۲۳ زندگانی را بدرود گفت و روح بلندش در ملکوت اعلی جای گرفت. با انتشار خبر رحلت جانسوز مرجع تقلید شیعه، مردم آذربایجان و تبریز بازار را تعطیل کرده و در مساجد و حسینیه‌ها به سوگ نشستند.

پیکر مطهر او پس از غُسل، تکفین و اقامه نماز، بر دوش مردم تبریز تشییع و در زادگاهش به‌صورت موقت دفن گردید و جسم پاکش پس از مدتی به نجف اشرف منتقل و در جوار مرقد مطهر جد بزرگوارش، حضرت علی‌بن ابی‌طالب علیه السلام، به‌خاک سپرده شد.

سلام علیه یوم ولد یوم مات یوم بیعت حیا.

استاد حوزه علمیه گفت: از ویژگی‌های علامه طباطبایی رحمّه اللّٰه جمع بین تعقل و تعبد بود؛ به‌گونه‌ای که علامه در کنار تفسیر المیزان، بدایه و نهایه در فلسفه تألیف می‌کند. از دیگر ویژگی‌های علامه، فهم ضروریات بود؛ یعنی قابلیت مرجعیت علامه صددرصد بود.

به گزارش خبرگزاری حوزه از اصفهان، حجت‌الاسلام والمسلمین حسن معلمی در نشست علمی که به‌مناسبت بزرگداشت علامه محمدحسین طباطبایی رحمّه اللّٰه در مدرسه علمیه خاتم‌الانبیاء علیهم السلام داران برگزار شد، با اشاره به فضایل علمی و اخلاقی این مفسر کبیر قرآن کریم، به ضرورت‌های پژوهش به‌عنوان کلید پیشرفت علم پرداخت و اظهار کرد: علامه طباطبایی در آموزش و پژوهش حوزه، نقش داشت و یکی از ویژگی‌های ایشان، جمع بین تعقل و تعبد بود؛ به‌گونه‌ای که علامه در کنار تفسیر المیزان، بدایه و نهایه را در فلسفه تألیف می‌کند.

وی افزود: این ویژگی از آن رو است که تعقل، بدون تعبد، ممکن است همانند فلسفه غرب به بیراهه برود و تعبد بدون تعقل نیز سبب تحجرگرایی است؛ همچنان که حضرت امام رحمّه اللّٰه نیز تعقل و تعبد را با یکدیگر جمع کرد؛ علامه نیز همین‌گونه بود.

این استاد حوزه با بیان ویژگی به‌روز بودن علامه طباطبایی رحمّه اللّٰه گفت: علامه در زمان خود با فلاسفه مطرح جهان بحث می‌کرد و روش رئالیسم را نیز در مقابله با کمونیسم نوشت؛ لذا باید سخنان روز و جدید را بشنوم و روی آن دقت کنیم و پاسخ آن را به‌دست آوریم تا خود دچار شبهه نشویم.

حجت‌الاسلام والمسلمین معلمی، یکی دیگر از ویژگی‌های علامه طباطبایی را شاگردپروری عنوان کرد و ادامه داد: ایشان شاگردان برجسته‌ای مانند شهید مطهری، آیت‌الله مصباح و... تربیت کرد و با همه آنان ارتباط داشت و مشکلات آنها را می‌دانست. وی اضافه کرد: از دیگر ویژگی‌های علامه، فهم ضروریات بود؛ یعنی قابلیت مرجعیت علامه صددرصد بود؛ اما کمبود درس تفسیر، فلسفه و اخلاق در حوزه را حس کرد و آنها را برای حوزه ضروری تر دانست.

مدیر حوزه علمیه خواهران استان لرستان گفت: حوزه‌های علمیه خواهران پرچمداران اشاعه سبک زندگی اسلامی هستند.

به گزارش خبرگزاری حوزه از خرم‌آباد، حجت‌الاسلام سیدعلی موسوی، مدیر حوزه علمیه خواهران استان لرستان، ۲۸ آبان در گردهمایی مدیران و معاونان مدارس علمیه لرستان که با حضور مسئولان برنامه‌ریزی و نظارت

در مدرسه علمیه آیت‌الله نمازی خوی بررسی شد

نقش ولایت فقیه در عصر غیبت

نشست بررسی نقش ولایت فقیه در عصر غیبت از دیدگاه حضرت آیت‌الله جوادی آملی و مرحوم آیت‌الله مصباح یزدی در مدرسه علمیه آیت‌الله نمازی خوی برگزار شد.

به گزارش خبرگزاری حوزه از ارومیه، نشست نقد مقاله در مدرسه آیت‌الله نمازی

خوی، با موضوع بررسی نقش ولایت فقیه در عصر غیبت از دیدگاه حضرت آیت‌الله جوادی آملی و مرحوم آیت‌الله مصباح یزدی برگزار شد.

حجت‌الاسلام میرداوود سیدولیلو ارائه‌دهنده مقاله در این نشست، به ارائه مقاله خود پرداخت و در ادامه،

عضو هیأت‌مدیره مجمع عالی حکمت اسلامی

وظیفه‌شناسی از ویژگی‌های علامه طباطبایی رحمّه اللّٰه بود

این استاد حوزه تواضع شخصیت و در کنار آن حریت و درک شرایط زمان خود را از ویژگی‌های برجسته علامه دانست این استاد حوزه گفت: درک آنچه که ضروری است

و اینکه انسان وظیفه خود را بفهمد، بسیار مهم است. وی خاطرنشان کرد: اکنون آموزش جامعه‌شناسی اسلامی، روان‌شناسی اسلامی، فلسفه، کلام، فقه و اصول

وظیفه هستند و باید دید بر اساس استعداد، علاقه و با توجه

به شرایط انقلاب، جامعه به چه رشته‌ای نیاز دارد.

حجت‌الاسلام والمسلمین معلمی عنوان کرد: امروز هوش مصنوعی، بحث بسیار مهمی است و افرادی علاقه دارند، علاوه بر دروس طلبگی در زمینه هوش مصنوعی نیز وارد شوند؛ لذا باید این مسئله را متوجه شویم که وظیفه ما در این زمان چه چیزی است.

وی در ادامه سخنان خود، به مسأله آموزش و پژوهش در حوزه نیز اشاره کرد و گفت: در زمینه آموزش و تدریس، بدترین شیوه، سخنرانی است و بهترین روش، تحقیق و کنفرانس است؛ لذا باید در تدریس، دانش‌پژوه در فرایند یادگیری قرار گیرد؛ یعنی تنها نباید اطلاعات را بالا برد؛ بلکه باید توان فهمیدن را به افراد یاد داد.

عضو هیأت‌مدیره مجمع عالی حکمت اسلامی افزود: طلبه باید از ابتدا تصمیم بگیرد که درست درس بخواند و درست کار علمی کند؛ در عین‌حال نیز ممکن است، در آغاز راه مضیقه‌هایی وجود داشته باشد؛ اما اگر عالم خوبی شود، همه خواهان این عالم می‌شوند؛ لذا باید در روش تدریس خود تجدیدنظر کنید و امر مباحثه و مطالعه را جدی بگیرید.

این استاد حوزه با تأکید بر امر تحقیق و پژوهش در حوزه تصریح کرد: متأسفانه طلاب از ابتدای طلبگی دست به نوشتن نمی‌زنند؛ درحالی‌که توصیه ما به طلاب برای اینکه علم آنها به‌کار دیگران بیاید، این است که از ابتدای طلبگی دست به قلم باشند و یا خلاصه درس استاد را به قلم خود بنویسند.

وی همچنین مسأله خودسازی را بسیار مهم دانست و گفت: اگر امروز در مسائل جزئی مراقبت از هوای نفس نکنیم، در آینده در مسائل بزرگ دچار مشکل می‌شویم. این در شرایطی است که در گذشته، علما، حتی مرجعیت را به یکدیگر واگذار می‌کردند و به‌راحتی قبول نمی‌کردند.

عضو هیأت‌مدیره مجمع عالی حکمت اسلامی، تغییر

در روش تدریس و بهره‌گیری از شیوه‌های نوین ارائه درس و وسایل کمک آموزشی را برای اساتید حوزه ضروری خواند و افزود: در روش تدریس و تغییر در برخی کتب درسی، علت عقب‌افتادگی ما در همین مسأله است که روش‌های خود را درست نمی‌کنیم؛ درحالی‌که استاد باید بتواند از وسائل کمک‌آموزشی در امر آموزش استفاده کند و داشتن طرح درس برای استاد بسیار مهم است.

حجت‌الاسلام والمسلمین معلمی خاطرنشان کرد: علاوه بر این، طلبه باید تقریرنویسی، مقاله‌نویسی و خلاصه‌نویسی بداند و باید پژوهش‌هایی که انجام می‌دهد، به‌روز و کاربردی باشد و مشکلی از نظام در حوزه‌های مختلف اعم از اعتقادات، اخلاقیات و یا مدیریت اجرایی را رفع کند.

وی اضافه کرد: امروز شبهات الحادی غرب به‌صورت گسترده‌ای در فضای مجازی وجود دارد و با تناقضات قرآنی را در جامعه مطرح می‌کنند و باید حوزه و طلاب، پاسخ این امور را بدهند و خود را برای آن آماده کنند و لذا باید پژوهش و آموزش به‌سمت کاربردی شدن برود.

حجت‌الاسلام والمسلمین معلمی عنوان کرد: اگرستانسالیسم یک مکتب غربی است و یک شاخه الحادی دارد و غرب بر اساس آن، داستان می‌نویسد و عرضه می‌کند؛ بر همین مبنا رهبر معظم انقلاب بر این مسأله تأکید دارند که ما نیز می‌توانیم بر اساس فلسفه و مکتب خود این کار را انجام دهیم.

وی با اشاره به تأکیدات رهبر معظم انقلاب در خصوص کار در زمینه فلسفه کودک، گفت: سالیان زیادی است که فلسفه کودک در غرب پیگیری می‌شود و دو محصول دارد: در وهله اول کودک را عاقلانه تربیت می‌کند؛ یعنی به کودک می‌آموزد، تصمیمات زندگی باید عاقلانه باشد و بر اساس احساسات نباشد و پس از آن، مبانی دینی خود را به زبان داستان بیان می‌کنند.

این استاد حوزه ارائه فلسفه بزرگان دینی و فلسفی به زبان کودکان را ضروری عنوان کرد و ادامه داد: این به این معنا است که باید به‌سمت کاربردی و به‌روز کردن این علوم برویم و از دبستان یا‌په‌ها را قوی کنیم و اگر در ذهن این ایده‌آل‌ها وجود داشته باشد، از الان برای آن برنامه‌ریزی می‌کنیم.

عضو هیأت‌مدیره مجمع عالی حکمت اسلامی همچنین، به تبیین ضرورت مطالعه و تحصیل فلسفه پرداخت و افزود: باید علم اصول، عقاید و فلسفه را در خدمت درست و عمیق فهمیدن قرآن به‌کار گیریم؛ به‌تعبیر دیگر اگر طلبه، فلسفه را خوب بخواند و نقد و اشکال‌کند در فهم آیات و روایاتی مربوط به مباحث فلسفی، مبنایی و اعتقادی نیز بسیار کارساز است.

وی تأکید کرد: بنابراین فلسفه به سه دلیل ضرورت دارد؛ از جمله اینکه باید دین را با عقل اثبات کنیم؛ پس ورود به دین با کمک عقل انجام می‌شود و پس از آن، باید با عقل، شبهات را پاسخ داد و سپس فهم دقیق آیات و روایاتی است که مرتبط با اصول اعتقادی است.

مدیر حوزه علمیه خواهران استان لرستان

حوزه‌های علمیه خواهران پرچم‌داران اشاعه سبک زندگی اسلامی هستند

هجومه‌های دشمن بر عهده دارند که باید با تلاش و همت جهادی، رسالت تبلیغی خود را انجام دهند.

مدیر حوزه علمیه خواهران استان لرستان، با اشاره به اینکه این گردهمایی در ۳ محور برنامه‌ریزی در خصوص بحث‌های محتوایی، برنامه‌ریزی نسبت به برنامه و چشم‌انداز ۵ ساله حوزه‌های علمیه خواهران و برنامه‌ریزی برای پذیرش سال آینده حوزه‌های علمیه خواهران برگزار شده است، خاطرنشان کرد: امید می‌روم، با برگزاری این گردهمایی‌ها و برنامه‌ریزی‌های منسجم و هدفمند، شاهد پویایی و نشاط تذهیبی، علمی و پژوهشی در حوزه علمیه خواهران باشیم.

در مورد نقد ناقدین مقاله، به بیان مطالبی پرداخت و گفت: علمی بودن نقدها، حوصله و صبر حضار و ارائه‌دهنده و رعایت عفت قلم از ناحیه نویسنده و ناقدین، از جمله مواردی بودند که در این نشست دیده شد.

به پیشینه موضوع و هم‌خوانی نداشتن

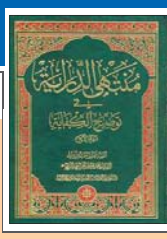
عنوان مقاله با متن مقاله را از مهم‌ترین

ضعف‌های این مقاله عنوان کردند.

همچنین حجت‌الاسلام مجتبی سالم خویی، استاد حوزه علمیه آذربایجان‌غربی

در مورد فضای علمی جلسه و همچنین

● میراث ماندگار

منتهی‌الدرایه
فی شرح‌الکفایه

کتاب پراچ کفایة‌الاصول، تألیف محقق مدقق، اصولی خبیر، آیت‌الله‌العظمی محمدکاظم خراسانی مشهور به آخوند خراسانی رحمّه اللّٰه که سالیان دراز است که مرجع اصلی علما، اساتید، محققان و طلاب در علم اصول می‌باشد.

بر این کتاب گران‌سنگ شروح و تعلیقات بسیاری از زمان حیات مؤلف تا به امروز نگاشته شده است که هرکدام ویژگی خاص خود را دارد؛ اما در این میان، کتاب منتهی‌الدرایه همچو ستاره‌ای درخشان می‌درخشد که می‌توان گفت: جامع‌ترین و کامل‌ترین شرح کتاب کفایة‌الاصول از جمیع جهات همین کتاب است.

منتهی‌الدرایة فی توضیح‌الکفایه، به زبان عربی، توسط آیت‌الله سید محمدجعفر جزائری شوشتری‌مروج، از اساتید بزرگ حوزه‌علمیه نجف اشرف و از علمای مشهور منطقه خوزستان، تألیف شده است.

● ساختار کلی کتاب

این کتاب کتاب، در ده جلد تنظیم شده و

مباحث آن از سه بحث تشکیل یافته است:

۱. متن کفایه؛ ۲. توضیح عبارات کفایه که با شماره‌گذاری مشخص شده است؛ ۳. تعلیقه و نظریات مؤلف درباره مطالب کفایه.

● ویژگی‌های کتاب

۱. مؤلف در این کتاب، به بررسی دیدگاه‌های اصولی گوناگون پرداخته و بعد از آن، نظریات خود را نیز مطرح نموده است.

۲. از دیگر ویژگی‌های این کتاب، اشاره به‌نام علمایی است که صاحب کفایه، نظریاتی را از آنها مطرح نموده؛ ولی اشاره‌ای به نام آنها ندارد.

۳. مؤلف در این کتاب، گاهی به بررسی و مقایسه عبارات علمای علم اصول با عبارات آخوند خراسانی رحمّه اللّٰه در کفایه می‌پردازد و أحياناً عبارات کفایه را ترجیح می‌دهد.

۴. وی در این کتاب، گاهی نیز به بحث‌های لفظی پرداخته و مرجع ضمیر و صله و موصول و فاعل و مفعول را برای توضیح عبارات کفایه مشخص کرده است.

۵. گاهی مباحثی جداگانه و مستقل را که مناسبتی با مباحث کفایه دارد، آورده و مفصلاً به بحث درباره آنها می‌پردازد؛ مانند خاتمه‌ای درباره حج که در مبحث اجزای امر اضطراری آورده است. ۶. وی به پیروی از مرحوم آخوند که مباحث فلسفی را وارد مباحث اصولی کرده، به طرح مباحث فلسفی و استفاده از اصطلاحات آن پرداخته است.

۷. وی دارای نسخ متعددی از کفایه بوده و گاهی به بررسی نسخه‌های گوناگون کتاب می‌پردازد؛ مانند نسخه حاشیه علامه جلیل، شیخ عبدالحسین رشتی، از شاگردان آخوند خراسانی. وی در برخی موارد نسخه ایشان را ترجیح می‌دهد.

● مروری مختصر بر محتوای برخی از مجلدات

جلد اول کتاب، مشتمل بر شرح و بررسی این مطالب است: تعریف موضوع علم؛ عوارض ذاتی و غریب؛ عینیت موضوع علم با موضوعات مسائل؛ مسائل علم؛ وجه تمایز علوم؛ موضوع علم‌اصول؛ بیان کیفیت دلالت لفظ بر معنا؛ وضع و اقسام آن؛ استعمال لفظ در معنای متناسب با موضوعه؛ اطلاق لفظ و اراده نوع یا صف یا مثل یا شخص آن؛ الفاظ برای ذات معانی وضع شده‌اند نه برای معانی به وصف مراد گوینده بودن؛ وضع مرکبات؛ علائم حقیقت و مجاز؛ احوال پنج‌گانه لفظ، حقیقت شرعیه؛ صحیح و اعم؛ اشتراك لفظی؛ استعمال لفظ در بیش از یک معنا؛ مشتق؛ معانی ماده امر؛ حقیقت بودن لفظ امر در وجوب؛ معانی صیغه امر؛ حقیقت بودن صیغه امر در وجوب یا ندب یا ...؛ ظهور و عدم ظهور جمله‌های خبریه‌ای که در مقام طلب به‌کار می‌روند، در وجوب؛ ظهور و عدم ظهور صیغه امر در وجوب؛ مقتضای اطلاق صیغه امر؛ امر عقبی حطر؛ دلالت یا عدم دلالت صیغه امر بر مره و تکرار و فور و تراخی.

جلد دوم کتاب، مشتمل بر این مباحث است: اجزاء؛ مقدمه واجب و اقسام آن؛ تقسیمات واجب؛ پیروی وجوب مقدمه از وجوب ذی‌المقدمه در اطلاق و تقیید بنا بر ملازمه؛ ثمره قائل شدن به مقدمه موصله؛ تأسیس اصل در مسأله ملازمه؛ مقتضی بودن یا مقتضی نبودن امر به شیء، نهی از ضد را؛ جواز یا عدم جواز امر کردن با علم به انتفای شرط آن؛ تعلق اوامر و نواهی به طبایع نه به افراد؛ عدم دلالت دلیل ناسخ و منسوخ بر بقای جواز در صورت نسخ وجوب؛ تعلق امر به یکی از دوشیء یا چندشیء؛ امکان یاعدم امکان تخییر بین اقل و اکثر؛ وجوب واجب کفایی؛ دخیل بودن و دخیل نبودن زمان در واجب از نظر شرعی؛ امر به چیزی با وساطت امر غیره؛ امر به چیزی پس از امر به آن و پیش از امتثال امر اول.